

Učno gradivo:

ICH KANN NICHT ANDERS

Foto: Toni Soprano

Koncept in režija: **Beton Ltd.**

Nastopajo: **Primož Bezjak, Branko Jordan, Katarina Stegnar**

Glasba: **Dead Tongues**

Oblikovanje prostora: **sonda4, Toni Soprano**

Kostumografija: **Mateja Benedetti**

Oblikovanje zvoka: **Jure Vlahovič**

Dramaturška sodelavka: **Urška Brodar**

Grafična podoba: **Saša Kladnik**

Lektura: **Barbara Rogelj**

Fotografija: **Toni Soprano**

Tehnični vodja: **Andrej Petrovčič**

Tehnični sodelavec: **Martin Lovšin**

Izvršna producentka: **Maja Vižin**

Produkcija: **Bunker, Ljubljana**

Predstavo so omogočili **Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Mestna občina**

Ljubljana S pomočjo: Elektro Ljubljana d.d., Slovensko mladinsko gledališče

Zahvala: GT22, Športno društvo Tabor, Aljoša Cetinski, Mini Teater, Uroš Kaurin

1. O predstavi: zapisi avtorjev

Mostu med načelnostjo in praktičnostjo rečemo **preživetje**. Če v gledališču vedno uporabljamo **zgodbe, da bi lahko govorili o svetu**, igramo like, da bi lahko govorili o človeški naravi, in se delamo, da je miza miza, smo si želeli obratnega principa. Ker ne moremo z nikakršno gotovostjo in **umetniško integriteto** govoriti o ničemer drugem razen o sebi, o svoji poziciji, o **svojih načelih in nenačelih**; vse ostalo so moralistični diskurzi ali solzavo opravičevanje in pranje slabe vesti; lahko torej med praktičnostjo in načelnostjo vzniknejo prav tiste stvari, ki jih umetnik **ne bi smel posedovati: zaprtost, fašizem, seksizem, narcisoidnost, mizantropija ...** Prav te **male perversije** kažejo na to, da nismo izvzeti, čeprav se delamo, da smo. Na koncu si moramo priznati, da ne moremo drugače, da **ne morem drugače**. Ich kann nicht anders. In ta dvojna pozicija je več kot perversna.

»Moje življenje je odvrtno, navdajam se z gnusom in vendar sem tako daleč od tega, da bi kaj spremenil. In čeprav me strašijo ti posvečeni prostori, takoj ko jih zapustim sem neodziven in trd. Na koncu nisem vreden ničesar.«

2. Zapisi kritik

Kolektiv Beton Ltd. spremeni malo dvorano športnega društva Tabor v nekakšno **zatočišče v zapuščeni stavbi** (oblikovanje prostora sonda4 in Toni Soprano, oblikovanje zvoka Jure Vlahovič, glasba Dead Tongues). **Za življenje zasilno urejen prostor** s kanistri za vodo, zakritimi okni, plastičnim škafovm za umivanje, provizoričnimi ležišči in v plastično folijo ovitimi pohištvi daje vtis pobega iz sveta, ki ga je preplavila vojna ali kakšen drug apokaliptičen scenarij. Ob uprizoritvi je na mestu pomislek, da pri tem **odmiku od prizorišč, namenjenih umetnosti**, - ne gre zgolj za scenografsko rešitev, temveč pomenljivo gesto v povezavi s tistim, kar žene uprizoritev oziroma njene avtorje. Ob vprašanju, **kako se odzvati na problematične družbene pojave** ali vpeti v družbeno dogajanje – kot posameznik in umetnik –, pri čemer gre za temo, ki je obsedla velik del umetnosti in v katero se uprizoritve pogosto tudi nemogoče zapletajo –, se zdi, da kolektiv s takšno lokacijo in v prisvojitvi **»angažiranega malodušja«** izraža dvom o družbenokritični umetnosti, pri kateri vedno ostaja senca **negotovosti glede prilaščanja pravice do javnega presojanja**, ironične večvredne drže ali pravičniško obarvanega prizadevanja za odpiranje dialoga. Na kaj in **kako se odzvati glede na enormno količino neumnosti in neurejenosti ter kako razumeti družbeno odgovornost in kritičnost ob zavedanju, da angažiranost-** s posameznim projektom, enodnevno akcijo ali komentarjem na twitterju znotraj še vedno varnega in udobno nameščenega življenja ne more izzveneti drugače kot pretveza? Skladno z uporabljenim citatom **»besede, besede, besede«** nemškega literarnega kritika Marcela Reicha-Ranickega bombardirajo občinstvo s **kupom osebnih in družbenih referenc** s širokega polja, ki se skrivajo tudi v najmanjših delih izjav. V tem lahko kot osrednjo agendo prepoznamo **temeljno nemoč**, na katero namiguje že naslov uprizoritve – ne morem drugače – **ponudim lahko samo besede in samega sebe**, besede, ki prihajajo iz mene (tudi kot vozlišče referenc – glasov, ki odzvanjajo v meni) in govorijo o meni, s tem pa tudi o drugih in svetu okoli nas.

Nika Arhar

Q & A:

KAJ POMENI DELOVATI PO UMETNIŠKIH NAČELIH?

KAKŠNA PRIZORIŠČA SO PO VAŠEM NAMENJENA UMETNOSTI?

KAJ LAHKO NAREDI ODRSKA SCENOGRAFIJA? POGLEJMO PRIMER STALKERJA:

https://www.youtube.com/watch?v=GM_GOpfEQUw

KAKO BI SI RAZLOŽILI »ANGAŽIRANO MALODUŠJE?« NAVEDI PRIMER!

KAJ POMENI DRUŽBENA ANGAŽIRANOST V UMETNOSTI? PODAJ PRIMER!

Ich kann nicht anders: Voajeristična izkušnja za starejše od 37 let

"Radi bi dosegli določeno točko iskrenosti, predvsem pa neizprososti znotraj nas samih ter podali neki vpogled v mentalno zmedo, v kateri živimo."

Kolektiv Beton Ltd. Se je s predstavo z delovnim naslovom **Otok solz** intenzivno ukvarjal skoraj tri leta. Ideja zanjo se jim je porodila že med ustvarjanjem projekta Upor ni človek. Po izkušnjah s prejšnjimi predstavami so se člani kolektiva vprašali, **s kakšno pravico govorijo o določenih temah, bodisi ekologiji, tranziciji ali vprašanju revolucije v neki družbeni danosti.**

Branko Jordan: »Izkazalo se je, da je pravzaprav edino področje, o katerem lahko legitimno in z vso radikalnostjo in drznostjo govorimo, omejeno zgolj na nas tri kot nastopajoče. Mi smo hkrati forma in vsebina te predstave. Izhodišče za avanturo v to predstavo je bilo, ali lahko vzpostavimo določeno celico, določeno zaklonišče, bunker, ki ga ne vidimo nujno kot neko sivo zaklonišče, ampak je lahko tudi oaza, v kateri bi se lahko znotraj realnosti, ki nas obdajajo, počutili najprej varne, potem pa tudi srečne, zaželenene in produktivne.«

Neobičajna metoda: »Nastala je skoraj dramska predloga besed, ki zaznamuje vstop v to predstavo, za katero si želimo, da bi bila za gledalca izjemno vojaeristična," je dodal igralec. Po njegovih besedah pa je Ich kann nicht anders hkrati tudi predstava o **emigrantih, družbenih težavah, o socialnih in seksualnih stiskah.**

Q & A:

O ČEM JE DANES VREDNO GOVORITI V UMETNOSTI. NAŠTEJMO TEME!

KAJ POMENI, ČE UMETNOST GOVORI O NAS SAMIH?

KAKŠNA VSE JE LAHKO VLOGA GLEDALCA? KAKO BI OPREDELILI »VOAJERISTIČNO IZKUŠNJO?«

KDO (VSE) JE DANES IMIGRANT, BEGUNEC?

V vakuumu ohranitve golega življenja

Ali umik v intimo, kot odgovor na permanentno krizno stanje sveta, nujno generira **svobodo**? Kaj naj bi prinesla preusmeritev naše pozornosti s fenomenov, ki nas obdajajo, na pojave, ki jih proizvajamo sami? Kako se umeščamo v vsakokratni skupnostni kontekst, kako vanj posegamo, kaj smo pripravljeni vložiti v skupnost, koliko smo ob tem zmožni tvegati? Ali je potreba po preživetju opravičilo za našo indiferentnost do dogodkov, ki smo jim priča?

A uporna drža, tako kolektivna kot individualna, je v tem svetu marginalizirana, kaznovana in zasmehovana. Ne nazadnje se ji smeji tudi protagonisti predstave. Upor, kot kaže, poskušajo strukturirati drugače, **z zasukom fokusa od "globalnih" tem k povsem osebnim – za živeče v manj udobnih okoliščinah celo minornim – dilemam**. Med kopico nametanih pomenov, konotacij in asociacij ravno ta zasuk nepričakovano razpre ključno vprašanje: **vprašanje socializacije**. Prispevati k vzpostavitvi žive skupnosti enakih pomeni namreč še vedno velikanski izziv. Z varne pozicije samonanašalnosti, ki zlahka zdrsne v cinizem, je dolga pot do iskrenosti bivanja v skupnosti, ki zlahka konča v obupu.

Asociacija na temeljni preživetveni nagon je postavljena ob bok komentarjem (malo)meščanskega vsakdanjika, tako imenovanih globalnih vprašanj, in **izsekom iz vsakdanjega življenja izvajalcev**. Sporočilo je zaradi tega dvoplastno: na ravni tega, kar vidimo, smo v balonu za ohranitev golega življenja, a smo obenem, predvsem na ravni tega, kar slišimo, v prozaični, tako rekoč buržoazni mizansceni.

Potencialnost tako uprizorjene dvoplastnosti, ki učinkuje kot prisposodba stopicanja na mestu, statusa quo, kot anestezirana volja do življenja v dizajnerskih oblačilih, dodatno poudari ključno vprašanje: Kam nas – če sploh kam – videno in slišano odpelje? Oziroma, z besedami, ki jih slišimo iz ust protagonistov: "**Bomo kaj naredili ali ne bomo?**"

Da "kaj naredimo", moramo namreč **izstopiti z varnega teritorija**, ki smo si ga ustvarili sami in ob pomoči drugih. Narediti nekaj, stopiti čez mejo tako vedno pomeni **herezijo**. Stopanje čez mejo v umetnosti pa je **simbolna herezija, ki je drugo ime za kritiko institucije**. Ich kann nicht anders pusti vtis uprizarjanja nekega temeljnega **eksistenčnega strahu, nemoči in občutka nelagodja**, ki ga po ogledu tudi odnesemo s seboj. Forma je zgrajena na dramskem, temelji na odličnih igralskih zmožnostih treh avtorjev, fokus izjavljanja pa je razpršen. Zabrisanost ideje je moč razumeti iz podteksta, kot odsev nakopičenih frustracij, ki se ne artikulirajo v specifično (simbolno) akcijo, temveč potencirajo izgubljenost in eskapizem. A tudi kot poskus nepretenciozne izpovedi, ki blebetanje o pomembnih nepomembnostih postavlja v funkcijo agensa gledalčevega počutja in morebitnega angažmaja.

Izvzeti se, (b)iti onstran obstoječega pa je veliko lažje v skupnosti, vendar takšni, ki temelji na samoorganizaciji in nenehni skrbi za odpravo hierarhij. **Prispevati h graditvi te skupnosti, sploh v kontekstu produkcije sodobnih umetnosti, je danes velikanski izziv**. Čeprav afirmira umik v intimo kot otok svobode, smo začutili, da Beton Ltd. pogreša tovrstno skupnost. Zapiranje v zasebnost je namreč tudi svojevrsten fantom svobode, saj pomeni tudi umik **pred izzivom koncepta svobode za vse**.

Nenad Jelesijević

Q& A:

KAJ POMENI »UPORNA DRŽA« V SVETU DANES – ALI JE SPLOH ŠE MOŽNA?

KAKŠNA SO DANES ZA VAS GLOBALNA VPRAŠANJA?

KAKO (IN KAJ) BI UPORIZORILI IZSEK IZ SVOJEGA ŽIVLJENJA?

KAKO SI RAZLAGATE VPRAŠANJE: BOMO KAJ NAREDILI ALI NE BOMO – IN KAJ V TEM SMISLU POMENI IZSTOP IZ VARNEGA TERITORIJA?

KAKO SI RAZLAGATE IZRAZ: »SVOBODA ZA VSE«?

O kolektivu BETON LTD.

Kolektiv Beton Ltd. sestavljajo aktivni člani skupine Betontanc, ki jo je v začetku devetdesetih ustanovil režiser Matjaž Pograjc in je vse od takrat eden vodilnih slovenskih kolektivov na področju sodobnih scenskih umetnosti. septembra 2010 v produkciji zavoda Bunker pod imenom Beton Ltd. ustvarijo prvi skupni avtorski projekt Člani kolektiva (Primož Bezjak, Branko Jordan in Katarina Stegnar) v osnovi igralci, ki sodelujejo že od študija na AGRFT, so prepoznavni in izkušeni ustvarjalci v okviru gledaliških institucij in neodvisnih produkcij. Ich kann nicht anders je njihova peta skupna predstava, pred tem so ustvarili: *Tam daleč stran: uvod v ego-logijo* (2010), *Rečem, kar mi rečejo, naj rečem* (2012), *Vse, kar smo izgubili, medtem ko smo živeli* (2013), *Upor ni človek*. Kolektiv Beton Ltd. se problematik sodobnega sveta vsakič znova loteva z dobršno mero samorefleksije, humorja in inovativnosti. Takšni so bili projekti do sedaj in takšne pričakujemo tudi vnaprej.

Primož Bezjak (Maribor, 1977) je igralec, plesalec, performer in diplomant AGRFT. V gledališkem prostoru je prisoten od leta 1999, ko je postal član skupine Betontanc. Od takrat je aktiven tako v okviru gledaliških institucij kot neodvisne plesne in gledališke produkcije in v mednarodnih scenskih projektih. Od leta 2008 je stalni član Slovenskega mladinskega gledališča. Sodeluje tudi v slovenskih filmih; najbolj znan je Petelinji zajtrk. Zadnje odmevnejše predstave: *Pavla nad prepadom* in *Rokova modrina* (Matjaž Pograjc) in *Kompleks Ristić* (Oliver Frljić).

Branko Jordan (Novo mesto, 1977) je performer in igralec, diplomant AGRFT, ki se je po končanem študiju izobraževal na International School of Theatre Antropology. Je nekdanji član SLG Celje in PG Kranj, od 2009 do 2014 stalni član Drame SNG Maribor, od leta 2014 naprej pa SNG Drama Ljubljana. Od leta 2000 je član skupine skupine Betontanc, poleg tega sodeluje tudi v drugih gledaliških projektih, mednarodnih koprodukcijah, na filmu in radiu. Zadnje odmevnejše predstave: *Grad* (Janusz Kica), *Figurae Veneris Historae* (Goran Stefanovski), *Faust* (Tomaž Pandur).

Katarina Stegnar (Ljubljana, 1976) je igralka, plesalka in performerka, diplomantka AGRFT in ena najbolj vsestranskih gledaliških ustvarjalk, ki deluje tako v okviru institucionalnih gledališč kot neodvisne produkcije. Skozi čas je razvila svojevrstno uprizoritveno polje, v katerem raziskuje načine scenske predstavitve in problematizira tako lastno ustvarjalnost kot medij, v katerem se izraža. Od leta 1999 je stalna članica skupine Betontanc, od leta 2004 skupine Via Negativa, od leta 2015 pa stalna članica ansambla Slovenskega mladinskega gledališča. Zadnje odmevne predstave: *Dvojna igra* (avtorski projekt), *Pavla nad prepadom*, *Rokova modrina* (Matjaž Pograjc). Zadnja filmska vloga: *Drevo* (2014).